

Příprava stálých expozic Národního muzea 2011–2020¹

Michal Stehlík, Petr Brůha

The Preparations of the Permanent Exhibitions of the National Museum 2011–2020

Abstract: The paper introduces and analyses the preparation process of the new permanent exhibitions of the National Museum. The aspects included are the preparation management, the process of establishing definitions and the covered topics, the public procurement administration and finally the realization. The focal point is the connection between the theory and the practice of the years 2011–2020. For that reason the paper covers the practical, organizational and administrative parts of the process.

Keywords: National Museum, permanent exhibitions, public procurement, exhibition preparation

Národní muzeum představuje jednoznačně největší sbírkotvornou instituci České republiky, která spravuje více než 20 milionů sbírkových předmětů pod 3,5 miliony inventárních čísel. V letech 2011 až 2018 přitom prošlo zcela zásadní proměnou díky generální rekonstrukci Historické budovy, v propojení s Novou budovou a s touto obnovou a modernizací souvisela i příprava nových stálých expozic muzea. Jednalo se (a stále ještě jedná) o zcela jedinečný proces, který byl navázán na celkové změny v instituci a kladl na všechny zúčastněné značné a zcela nové nároky. Expozice Národního muzea byly původně součástí jednoho investičního záměru v propojení s projektem Rekonstrukce Historické budovy. Rozpočtové výhledy a základní nastavení využití prostor tak byly připravovány v horizontu let 2006–2009, kdy se vyjednávalo o státní podpoře rekonstrukce. Po několika změnách byly nakonec expozice vyčleněny do samostatného investičního záměru a byla odhadnuta jejich finanční náročnost na 483 milionů korun. Zde je nutné se pozastavit konstatováním, že vzhledem k délce realizace projektu se v době prvních soutěží na zhotovitele jedná o rozpočty staré deset let. V rámci finančního odhadu a předpokladu muzeum vnitřně rozdělilo přípravu expozic na dvě fáze, fázi přípravnou a fázi realizační. Na první

bylo vyčleněno 183 milionů, na druhou zbylých 300 milionů. Již ve fázi dokončování přípravných prací v roce 2018 však bylo zřejmé, že částka na realizaci bude nutně významně vyšší vzhledem k pohybu trhu realizačních firem, tudíž muzeum reagovalo úsporou v předpokladu finančních nákladů na přípravnou fázi, aby existovala alespoň minimální rezerva pro realizační soutěže. Ale to bychom předbíhali v celém procesu příprav.

Personální management

Od počátku bylo zřejmé, že celý proces nelze realizovat se stávajícími kapacitami organizace, která zvládla za stávajících podmínek vyčlenit do příprav významnou část svých odborných kapacit, ale nutné posílení zde bylo v oblasti řízení a organizace akce. Dalším aspektem jsou pak vždy konkrétní personální otázky, neboť vyčleněné pracovní tabulky ještě negarantují takový pracovní výkon, jaký je třeba pro úspěšnou realizaci projektu. Celá akce měla být zastřešena v Národním muzeu odborem náměstka pro centrální sbírkotvornou a výstavní činnost, pod kterým mělo vzniknout speciální oddělení hlavního manažera expozic. To bylo skutečně v roce 2014 vytvořeno a došavadní náměstkyně pro centrální sbírkotvornou a výstavní činnost nastoupila na

tematické
studie

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národního muzea (DKRVO 2019–2023/26.I.a, 00023272).

prof. PhDr. Michal Stehlík,
Ph.D.

Národní muzeum –
náměstek pro centrální
sbírkotvornou
a výstavní činnost
michal.stehlik@nm.cz

Mgr. Petr Brůha
Oddělení hlavního manažera
expozic
Národní muzeum
petr.bruha@nm.cz

toto nové místo, přičemž pozice náměstka tak byla obsazena novou osobou. Oddělení hlavního manažera expozic zahájilo přípravy na samotné personální zajištění pro budoucí práci. Primárně šlo o zajištění míst produkčních jednotlivých expozic, dále zajištění administrace veřejných zakázek, místo editora a administrativní zajištění chodu samotného oddělení. Do konce roku 2016, kdy oddělení disponovalo dvěma pracovníky, jejichž primární náplní bylo administrativní zajištění architektonické soutěže o návrh, došlo ke konkretizaci návrhu personálního obsazení pro další proces realizace a koordinace projektu. Od počátku roku 2017 postupně docházelo k rozšiřování oddělení a ke stabilizaci personálního stavu na čtyřech produkčních, jednom editorovi, investičním koordinátorovi a administrativním pracovníkovi (krom vedoucího oddělení). Také v tomto týmu však probíhaly částečné personální i profesní výměny, např. zpočátku potřebnější investičně-zakázkový pracovník doplňující výše uvedeného kolegu byl posléze vystřídán projektantsko-architektonickou profesí. V roce 2017 navíc ještě došlo k výměně i na pozici vedoucího odd. hlavního manažera expozic. Pokud jde o odborné personální zajištění, zde ležela hlavní tíha příprav na Historickém muzeu NM a Přírodovědeckém muzeu NM. To vše v kooperaci s dalšími složkami muzea, z odborných složek patrně nejvíce s Knihovnou Národního muzea. Hlavními garanty obsahů tedy byli ředitelé obou složek – HM a PM. Definované expoziční trasy měly pak svého hlavního autora či autora a kurátora. V případě některých konkrétních tras pak bylo ještě navíc nutné oslovit externí spolupracovníky z řad Akademie věd ČR či univerzit, aby byla zajištěna skutečně kvalitní odborná úroveň budoucích expozic. Muzeum disponovalo odborníky na konkrétní fondy a sbírkový materiál, v případě vytváření scénářů a vytváření globálnějšího příběhu dějin či přírody bylo však nutné personálně sáhnout i mimo samotnou instituci. Součástí širší vnitřní spolupráce bylo pak oddělení vzdělávání Národního muzea z hlediska didaktického charakte-

ru expozic a dále Centrum pro prezentaci kulturního dědictví především z hlediska návštěvníků se speciálními potřebami. Samostatnou součástí personálního zajištění příprav bylo angažování externích odborníků, ať již jde o problematiku veřejných zakázek, právní služby, projektantské a technologické zajištění, bezpečnost či požární ochranu. Celkově se však dá konstatovat, že příprava stálých expozic stojí personálně na dvou pilířích – organizační a produkční složce a dále na složce odborné. Obě tyto oblasti byly pak zajišťovány především z vnitřních zdrojů Národního muzea, případně z navýšených personálních kapacit od zřizovatele.

Obsahový management

O obsahu stálých expozic se v Národním muzeu diskutovalo přinejmenším od roku 2011, představa stálých expozic se pak ustálila ve chvíli příprav vypsání architektonické soutěže na prostorové řešení budoucích stálých expozic. Důležitým předpokladem prostorového řešení expozic bylo vnímání muzejních budov – Historické budovy NM a Nové budovy NM jako jednoho muzejního komplexu, včetně spojovací chodby naplánované v rámci generální rekonstrukce. Původně předpokládaných expozic bylo celkem devět a měly postihnout prostory obou budov i spojovací chodby. Jednalo se o tyto původní celky: 1) *ExperimMus* – původní prezentace vývoje planety transformovaná do pokusu o experimentální přírodovědecké muzeum, 2) *Příroda* – představující vývoj přírody na našem území, 3) *Evoluce* – vývoj od bezobratlých až po savce, včetně samostatného představení Světa rostlin, hub a lišejníků, 4) *Dějiny* – chronologický pohled na dějiny na našem území od raného středověku do konce 19. století, 5) *Dějiny 20. století* – pohled na dramatické 20. století (Nová budova), 6) *Lidé* – propojení antropologie, archeologie, klasické archeologie, 7) *Pokladnice* – prezentační spojení sbírek drahých kamenů a numismatiky, 8) *Dětské muzeum* – hravé muzeum pro nejmenší (předškolní věk

a první stupeň školy především – Nová budova), 9) Spojovací chodba – multimedialní prezentace. Samostatným desátým celkem byl pak nový koncept Panteonu, kdy se muselo muzeum vyrovnat se situací před připravovaným znovuootevřením. Tato témata byla prezentována ještě v krátké shrnující studii v roce 2017, přičemž ta konstatovala, že v úvahách ještě v předchozím období hrála roli témata jako Příběh střední Evropy či Planeta Země.² Stejně tak se uvažovalo o možných tematických výstavách na téma divadla či sportu. Transformaci témat přinesly jak obsahové úvahy, tak následná architektonická soutěž a nutnost muzea vyrovnat se s novou situací před samotnou předpokládanou realizací. Z hlediska hledání obsahového vyznění expozic proběhlo 2016 a 2017 několik odborných diskusí s odbornou veřejností na téma expozice 20. století, přírodovědecká témata mají zase vytvořený speciální poradní panel ředitele Přírodovědeckého muzea, který se vyjadřoval k obsahu a vyznění expozic a kombinuje odborníky z muzejní praxe, popularizace, edukace, včetně zahraničních účastníků.

Architektonické projekty

Národní muzeum připravilo v roce 2015 architektonickou soutěž o návrh, která měla nalézt architekta stálých expozic. Otevřená soutěž na základě podmínek České komory architektů byla obeslána celkem 25 ateliéry, včetně několika zahraničních, z nichž 6 postoupilo na základě rozhodnutí poroty do druhého kola. Po vyhlášení výsledků v polovině roku 2016 však došlo ke zpochybnění celé soutěže několika účastníky, z nichž jeden se následně obrátil i na Úřad pro ochranu hospodářské soutěže. Ten rozhodoval v několika instancích, a nakonec rozhodl v polovině roku 2017 o zrušení celé soutěže, a to zejména z důvodů neslučitelnosti části podmínek České komory architektů se zákonem o veřejných zakázkách. Národní muzeum tak stálo v polovině roku 2017 před poměrně obtížnou situací hle-

dání architektonické podoby expozic. Po konzultaci se zřizovatelem se rozhodlo jít do procesu oslovování architektonických studií – primárně těch, která uspěla v předchozí zrušené soutěži.³ Postupně tak tímto způsobem oslovování získalo během roku 2017 celkem sedm architektonických týmů pro osm expozičních celků. Během tohoto hledání došlo také k částečnému přehodnocení prostorové a obsahové náplně expozic, kdy byla vypuštěna expozice ExperiMus pro neslučitelnost obsahového konceptu s prostorem dvorany Historické budovy, což ověřily návrhy architektonických studií. Jejich pojetí nebylo možné skloubit s obsahově-provozními potřebami ani technickými možnostmi prostoru, které v rámci rekonstrukce s podobnou situací nepočítaly. Od roku 2017 byl zároveň poradcem generálního ředitele pro řešení interiérů arch. Josef Pleskot, který byl součástí výběrového procesu jak na jednotlivá architektonická studia, tak pro výběr grafického řešení budoucích expozic. Nakonec bylo vybráno jedno architektonické studio pro realizaci dvou přírodovědeckých témat (Příroda a Zázraky evoluce), další témata pak mají vždy svého architekta, přičemž u specifického projektu Dětského muzea byl vybrán spíše kreativní tým právě pro jedinečnost tématu vymykajícího se klasickému expozičnímu tématu. Vybrané týmy připravily podrobné studie interiéru a proces měl následně pokračovat projektováním těchto studií do formy dokumentace pro soutěž na zhotovitele expozic. Národní muzeum proto vypsal v roce 2018 soutěž na centrálního projektanta expozic, jejímž cílem bylo vybrat partnera k již vybraným architektonickým studiím, aby ve vzájemné součinnosti převedl architektonické studie do podkladů pro výběrová řízení na realizátory. Bohužel, do této soutěže se nikdo nepřihlásil a bylo proto nutné zvolit v řešení projektů expozic alternativní přístup. Tím bylo přijetí konkrétního projektanta přímo do pracovního poměru v Národním muzeu a jeho úkolem bylo v kooperaci s architektonickými studií připravit projekty do fáze možného vysoutěžení zhotovitele.

2 STEHLÍK, Michal. *Tvorba stálých expozic Národního muzea. In. Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce, zvláštní vydání, 2017, s. 6–10.*

3 Tamtéž.

4 <https://www.prazskypatriot.cz/narodni-muzeum-a-narodni-rada-osob-se-zdravotnim-postizenim-cr-podepsaly-memorandum-o-spolupraci>, citováno dle odkazu 26. 10. 2020.

5 STEHLÍK, Michal. Panteon mezi ideou a matematikou. In. *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce, zvláštní vydání*, 2017, s. 63–66.

6 https://www.lidovky.cz/domov/kdo-nahradi-fucika-s-capkem-panteon-narodniho-muzea-zaplni-57-osobnosti.A170702_193853_In_domov_rsa, odkaz citován dne 26. 10. 2020.

7 <https://www.czechdesign.cz/soutezelopen-call-narodni-muzeum-hleda-5-designeru-pro-grafiku-vystav>, odkaz citován dne 26. 10. 2020.

8 <https://ceskacenazaarchitekturu.cz/projekty/2020/pamatnik-jana-palacha-ve-vsetatech/>, odkaz citován dne 26. 10. 2020.

9 MELKOVÁ, Pavla; BLAŽEK, Petr. *Hrana. Památník Jana Palacha ve Všetatech. Praha: Národní muzeum*, 2020.

10 *Problematický administrativní proces se týkal prakticky všech částí budování expozic, některé soutěže musely proběhnout opakovaně (grafika, konzervování plejtváka, AV technika do Spojovací chodby, realizace 20. století, několik jich bylo předloženo na ÚOHS (architektonická soutěž, realizace Přírody a Evoluce, rámcová dohoda na světla) atd.*

Souběžně s tím samozřejmě probíhala také spolupráce architektonických studií s kurátorskými týmy jednotlivých expozičních tras. Vedle toho zapojilo Národní muzeum také Národní radu osob se zdravotním postižením, se kterou dle vzájemného memoranda z roku 2016 konzultovalo podobu všech expozičních tras.⁴ Prvním architektonické projekty pro další postup byly hotové ve druhé polovině roku 2018 a Národní muzeum následně přistoupilo k přípravě soutěží na zhotovitele. První expozičním celkem byla Spojovací chodba mezi Historickou a Novou budovou Národního muzea. Zde došlo úspěšně k vysoutěžení zhotovitele během letních měsíců roku 2019 a expozice Momenty dějin byla slavnostně otevřena k 17. 11. 2019 za účasti premiérů visegrádské čtyřky. Samotná Historická budova Národního muzea byla otevřena již k 28. říjnu 2018, přičemž při této příležitosti byla představena nová instalační koncepce prostoru Panteonu, který se ve své podobě vrátil k situaci v roce 1948, včetně návratu 14 soch a bust, jež byly vyřazeny v roce 1951 z rozhodnutí představitelů tehdejšího komunistického režimu. Výjimkou byl návrat bust císaře Františka Josefa I. a císařovny Alžběty, které byly z vlasteneckých pohnutek odstraněny v roce 1919. Do Panteonu se dále navrátily osobnosti jako Petr Parléř, Clam-Martinič, Edvard Beneš a další.⁵ Právě koncepce Panteonu přitom vyvolala i mediální pozornost a diskuse o možné vyznění Panteonu.⁶

Projekty, grafika, realizace

Součástí celého procesu příprav byla též soutěž na grafické řešení expozic. Soutěž na grafiky expozic byla vypsaná v roce 2018 a vyhodnocena počátkem roku 2019, a to ve spolupráci se společností Czech design.⁷ Nakonec byl vysoutěžen jeden zhotovitel grafiky pro čtyři trasy v Historické budově NM a následně další jednotlivé ateliéry pro expozice Pokladnice NM a Dějiny 20. století. Výsledkem této soutěže tak bude skutečnost, že přestože mají čtyři hlavní trasy v sálech Historické

budovy NM rozdílné architekty, grafické řešení je bude sjednocovat. Ve chvíli, kdy mělo Národní muzeum vysoutěžen architekty expozic a grafické řešení, mohlo přistoupit k dalším soutěžím v tomto komplexním procesu. V rámci budování expozic se objevily jisté samostatné celky, jako jsou například autorské smlouvy na audiovizuální obsahy, scénografie některých instalací či specifické práce na konzervování kostry plejtváka myšoka. Další veřejná soutěž se týká stěhování sbírek pro expozici, aby byly naplněny všechny bezpečnostní a ochranné parametry. Ostatně, samotný bezpečnostní režim instalací je samostatným tématem finíše takto komplexního projektu. To vše v složitém systému veřejných zakázek se vši administrativní a komunikační náročností, jejíž tíže ležela především na oddělení hlavního manažera expozic. Je přitom nesporné, že podobný proces se neobejde bez zcela mimořádné právní podpory, jež se ukázala v celém procesu budování expozic jako naprosto nezbytná. Na tomto místě musím ještě připomenout, že oddělení hlavního manažera expozic se v mezičase ještě věnovalo budování expozice v novém Památníku Jana Palacha ve Všetatech, který byl otevřen v roce 2019 a jehož architektonické řešení bylo oceněno také v kontextu české architektury roku 2019.⁸ Budování památníku i myšlenku expozice pak doprovázela i publikace autorů Melková–Blažek.⁹ Z hlediska budování stálých expozic a přípravy jejich realizace se Národní muzeum rozhodlo postupovat v soutěžích na zhotovitele expozic následovně: 1) vypsat konkrétní realizace expozic dle architektonických projektů, 2) vypsat rámcové smlouvy na osvětlení do expozic a na audiovizuální techniku do expozic. Rámcové smlouvy by měly zajistit jednotnou technickou i vizuální stránku dodávaných přístrojů, ale především budoucí provozní zjednodušení správy, údržby a záruk expozic. Samotný proces soutěžení jednotlivých celků i rámcových dodavatelů je rozdělen do let 2019 a 2020 a představuje zcela mimořádný, složitý a komplexní proces, který rozhodně nekončí úspěšným vypsáním.¹⁰ Jako příklad mohu uvést situ-

aci řešení zhotovitele pro expozici Dějiny 20. století, kdy se v první výzvě roku 2019 nepřihlásil jediný uchazeč, aby se v rámci znovuvypsání přihlásil jediný uchazeč, jehož nabídková cena výrazně překračovala kontrolní rozpočet projektanta. V případě dalších částí expozic dochází pravidelně k námitkám proti rozhodnutí o výběru a následně též k podání k Úřadu pro hospodářskou soutěž. Jakkoliv bylo posléze Národní muzeum u drtivé většiny těchto podání úspěšné, zásadním problémem je časové zdržení, které se může projevit až v horizontu jednoho celého kalendářního roku. Ve chvíli úspěšného vysoutěžení zhotovitele nastává v realizaci další fáze, která se týká samotného procesu zhotovení. Základní kolektiv pro zhotovení tvoří kurátorský tým muzea, dále produkční každé expoziční části, zhotovitel a Národní muzeum ještě pro takto velký projekt zajišťuje externího partnera – technický dozor investora. Jedná se o investice ve výši několika desítek milionů korun, není tedy možné podcenit technické, finanční, administrativní ani právní aspekty celého projektu. Všechny tyto popsané procesy souvisí s nutnou komunikací s externími partnery (architekti, grafici, autoři AV obsahů, dodavatelé a zhotovitelé, právní kanceláře, technický dozor investora, autoři a umělci, zhotovitelé modelů, autoři interaktivit), podkladem je pak samotná práce autorů a kurátorů. Ta obnáší nejen přípravu scénářů, textů a výběr předmětů, ale samozřejmě též komunikaci o způsobu instalace, vyznění expozice nejen z hlediska obsahového a vědecky správného, ale také emočního. Příprava textů z rozhodnutí muzea navíc obnášela jak speciální školení v rámci charakteru expozičních textů, tak úpravy externími odbornými „writery“, aby texty v expozicích měly jednotný charakter i přes skutečnost, že každý z nich psal jiný autor specializující se na dané téma či typ sbírky. Z hlediska komunikace textů se Národní muzeum rozhodlo pro češtinu a angličtinu v rovnocenné pozici fyzicky přítomné v každé z expozic, další jazyky by se měly objevit v mobilních průvodcích, případně v tištěných materiálech. Zde je tedy nutné také

připomenout, že zcela samostatnou kapitolou je pak vývoj mobilní aplikace pro expozice, jež by měla jednak doplňovat informace o předmětech a tématech, zároveň však upozorňovat návštěvníka na základní trasy v expozicích či významné předměty, které by neměl minout. Do procesu příprav expozic se tedy vedle oddělení hlavního manažera expozic a jednotlivých odborných složek zapojuje též IT odbor Národního muzea s přípravou struktury a technického zajištění jednak mobilní aplikace, ale také v rámci nastavení a využití ostatních multimediálních prostředků, které budou obsahy expozic doplňovat. Textový doprovod expozic budou samozřejmě reprezentovat katalogy stálých expozic, první vzorový vydalo Národní muzeum v roce 2020 a autor Petr Příbyl v něm nově představil architekturu a historii Historické budovy Národního muzea.¹¹ Stejně tak vychází muzeum vstříc i dětskému návštěvníkovi, proto vydalo v roce 2020 také v souvislosti s budoucím Dětským muzeem speciální knížku o muzeu pro děti.¹²

Shrnutí

Příprava stálých expozic Národního muzea představuje proces, který by se zjednodušeně dal popsat jako cesta mezi autorem/kurátorem – architektem/grafikem – realizátorem/zhotovitelem. Realita budování stálých expozic je však o mnoho složitější a obsahuje jak administrativně-právní rámec, tak nesmírně složitý organizační a logistický proces. Pohybujeme se mezi sbírkovým fondem, tematickou volbou obsahu a vyznění expozic, architektonickou a výtvarnou podobou, moderními technologiemi, zhotovením, bezpečností a samozřejmě přemýšlením o následném provozu expozičních celků, včetně doprovodných materiálů, informačního systému v expozici i v samotné budově, návštěvníků se speciálními potřebami, edukačního potenciálu atd. A to vše má více než poetickou spíše prozaickou podobu zadávacích dokumentací, nabídek, lhůt, permanentní komunikace

11 PŘIBYL, Petr. *Historická budova Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2020.

12 MALÝ, Radek; POŠIVÁČ, Filip. *Dlouhá noc muzejní myši*. Praha: Národní muzeum, 2020.

v rámci režimu zakázek, nehledě na poslední zásadní fázi samotného stavebního budování expozic, jakkoliv jde o interiérové projekty. Přes všechny obtíže se bezesporu jedná o zcela mimořádný historický projekt budování stálých expozic, jejichž první výsledky se objevily mezi léty 2018 a 2019 (Panteon a Momenty dějin ve Spojovací chodbě), ale zásadní otevírání pro veřejnost se očekává v roce 2021, a to expozicemi Příroda, Zázraky evoluce, Dějiny, Dějiny 20. století, Dětské muzeum. Zbylá témata Lidé a Pokladnice NM budou, jak všichni doufáme, následovat.

Použité internetové zdroje

<https://ceskacenaarchitekturu.cz/projekty/2020/pamatnik-jana-palacha-ve-vsetatech/>, odkaz citován dne 26. 10. 2020.

<https://www.czechdesign.cz/souteze/open-call-narodni-muzeum-hleda-5-designeru-pro-grafiku-vystav>, odkaz citován dne 26. 10. 2020.

[https://www.lidovky.cz/domov/kdo-nahradi-fucika-s-capkem-panteon-na-](https://www.lidovky.cz/domov/kdo-nahradi-fucika-s-capkem-panteon-na-rodniho-muzea-zaplni-57-osobnosti)

[rodniho-muzea-zaplni-57-osobnosti. A170702_193853_ln_domov_rsa](https://www.lidovky.cz/domov/kdo-nahradi-fucika-s-capkem-panteon-na-rodniho-muzea-zaplni-57-osobnosti), odkaz citován dne 26. 10. 2020.

<https://www.prazskypatriot.cz/narodni-muzeum-a-narodni-rada-osob-se-zdravotnim-postizenim-cr-podepsaly-memorandum-o-spolupraci/>, citováno dle odkazu 26. 10. 2020.

Použitá literatura

MALÝ, Radek; POŠIVAČ, Filip. *Dlouhá noc muzejní myši*. Praha: Národní muzeum, 2020.

MELKOVÁ, Pavla; BLAŽEK, Petr. *Hrana. Památník Jana Palacha ve Všetatech*. Praha: Národní muzeum, 2020.

PŘIBYL, Petr. *Historická budova Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2020.

STEHLÍK, Michal. Panteon mezi ideou a matematikou. In. *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce, zvláštní vydání*, 2017, s. 63–66.

STEHLÍK, Michal. Tvorba stálých expozic Národního muzea. In. *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce, zvláštní vydání*, 2017, s. 6–10.